

Európai levél

Husserl és a „Lebenswelt”

A múlt év vége Bécsben – legalábbis akkor úgy tűnt – meglehetősen bővelkedett eseményekben. December 6-át jelölték meg „Auftakt”-ként a következő Mozart-év számára, s *Zaubertöne* címen ekkor nyílt kiállítás a Künstlerhausban, nem beszélve arról, hogy már eddig is több Mozart művet állítottak színpadra. E közben – és közvetlenül egy Anton Bruckner kiállítás szomszédságában – november 15 és 30-a között volt látható a Bécsbe most megérkezett Husserl „Wanderausstellung”, melyet két évvel ezelőtt Freiburgban állítottak össze.

Ezzel összefüggésben, s ez alkalomból rendezték meg a több szervezet által is támogatott *Husserl-Schütz konferenciát*, melynek a szimposium titulust adták.

Mielőtt azonban erről szólnék, essék néhány szó magáról a kiállításról. Az igen pontosan és jól dokumentált anyagból megtudhatja az érdeklődő, hogy a „Kiskacsa” (Husserl neve a cseh husicka-ból ered, melynek ez a jelentése) egy zsidó kereskedőcsaládban született 1859-ben, s hogy nem szeretett iskolába járni, ám később az egyetemen asztrológiát, matematikát, fizikát és filozófiát hallgatott. Ugyancsak kiderül, hogy a gondolkodására nagy hatást gyakorló Descartes-ra és Leibnizre a nála néhány évvel idősebb Masaryk (a későbbi köztársasági elnök) hívta fel a figyelmét. Adatokat kapunk a fenomenológiai mozgalom indulásáról, a második fenomenológiai mozgalomról (Geiger, Scheler, Reinach, A. Pfänder), a harmadikról, melyhez olyan nevek tartoztak, mint Roman Ingarden, Hans Lipps, Edith Stein stb., valamint az egyre nagyobb nehézségeiről a náci időkben. Ugyanígy érdekes adalékokat tudhatunk meg kéziratának sorsáról, a bátor ferencesrendi szerzetesről, Bredáról,

aki a Husserl-hagyatékot diplomáciai küldeményként jutatta ki a svájci határon. Részleteket láthatunk a husserli kéziratból, s a kusza „rejtjeleket” nézve megérthetjük, hogy nem lehet könnyű dolga a freiburgi archívumnak.

Ezekhez – a főleg életrajzi – adatokhoz nyújtott további adalékokat maga a konferencia. A nyitány a bécsi Altes Rathaus csodálatosan szép termében történt két előadás, valamint egy pódiumbeszélgetés keretében, mely – mint ahogy a tudósító bevezetőjében állt – egy olyan világról szólt, melynek lényege abban áll, hogy „képtelenek vagyunk benne jól érezni magunkat”. Ezzel kapcsolatban vetődtek fel olyan kérdések, mint a marxi koncepció (vége) és a létező szocializmus koegzisztenciája ill. differenciája, az elidegenedés problémája, a fenomenológia és a marxizmus viszonya stb. Feloldható-e egyáltalán az elidegenedés? Mennyiben van köze e jelenségnek a Marx által leírtakhoz? Az elidegenedésre vonatkozóan a legfontosabb gondolatot talán *Vajda Mihály*, a pódiumbeszélgetés egyik résztvevője fogalmazta meg: miszerint az elidegenedés az objektum-szubjektum kettősségből ered, s mint ilyen valószínűleg meg sem szüntethető.

Az eredeti címhez inkább kötődő előadások az Osztrák Nemzeti Könyvtár egyik termében zajlottak a kiállítás megnyitásával egyetemben. Az előadásokon bárki részt vehetett, megjegyzéseket tehetett, kérdéseket intézhetett az előadókhoz, és ez a forma talán dicsérendő lehetne, ám egyben jelentős hátránnyal is járt. A különböző egyetemek professzorain és az egyetemistákon kívül a legkülönbözőbb „szerzetek” fordultak meg itt, egy századeleji piktorra emlékeztető lovaglónadrágba öltözött csizmás úrtól kezdve egy – valószínűleg a „forradalmi eszmékbe” belehabarodott – ifjú hölgyig, aki ostoba kérdéseivel különös színfoltot jelentett a rendezvényen.

E környezetben hangzott el néhány érdekes előadás. Ilyen volt például *R. Thurnheré* Husserl és Heidegger kapcsolatáról, melyben a szerző azt akarta bizonyítani, hogy az „*Ideen*”-ben lefektetett alapeszme és a *Sein und Zeit* kiindulópontja lényegileg azonos – gondoljunk például a filozófia („*philosophia prima*”) szerepére –, még akkor is, ha később egészen máshová vezetett is az útjuk; Thurner következtetése szerint az Husserlnél egy racionális szubjektivitáshoz, míg Heideggernél a konkrét létezőhöz (*Da-sein*). *Hugo Ottmak* a rendezvény talán legismertebb előadójának mondandója a *Fenomenológia és ontológia* hangzatos címet viselte, ám érzésem szerint a szerzőt ennél a katolicizmus és Heidegger kapcsolata jobban érdekelte. Az előadások közül ki lehetne még emelni a Husserl-archívumban tevékenykedő *H. R. Sepp* abszolút korrekt Husserl „rekonstrukcióját”, vagy *T. Luckmann* professzor előadását, mely a

„Lebenswelt” kategóriáját próbálta új oldalról – egyfajta paradigma-váltásként – magyarázni, azt állítva, hogy mindez a schützi elgondolással szoros összefüggésbe hozható, feltéve, ha a „filozófiai antropológia” megszabadul a matematika, a fizika s nem utolsósorban a biológia konvencióitól (a „Wissenschaft der Seele” koncepciója).

S végül utoljára, de nem utolsósorban feltétlenül meg kell említeni *Vajda Mihály* előadását, aki ismét csak a „Lebenswelt” problematikáján keresztül a „Krisis” mikéntjéről, s a válság lényegéről fogalmazta meg kérdéseit, összevetve mindezt a racionalizmus problémakörével, a tudomány válságának a kezelhetőségével (avagy kezelhetetlenségével); s egyáltalán azzal (Heideggeri reminiscenciaként), hol lehet az alap az ember számára, s a visszavezetés ehhez miként történhet. Az előző napi vitával kapcsolatban egy rendkívül izgalmas probléma is előtérbe került, mely – érzésem szerint – a konferencia egyetlen igazi vitáját provokálta, s ez a filozófia terapeutikus mivoltának a kérdése volt; az, hogy meddig terjedhet ennek a nézetnek a jogosultsága, mire irányulhat ez az intenció? Az ezzel kapcsolatos kérdések: 1. Mi lehet számunkra, a filozófia számára a lehetséges út? – a racionalizmus tökéletesítése, avagy a racionalizmus egyértelmű kritikája (ez utóbbi Martin Heidegger útja). 2. Lehet-e a filozófiának „világmegváltó” ambíciója? Husserl filozófiájában a „szintetizáló” mozzanatra utalva az előadó elutasította az „emberiség megváltásának az igényét”, nem kevés ironiával utalva arra, hogy az ember a Lajtán „innen” már találkozott ilyen igyekezettel, ezért nem árt, ha megfelelő óvatossággal kezeljük ezeket a szándékokat. Egy schellingi gondolatot felidézve ehhez csak hozzátehetjük: „der einzige Gegenstand der Philosophie ist der Mensch”*. A filozófia ugyanis kizárólag az egyes emberről az egyes emberhez szólhat, ezért ha nem akar felvenni türannikus jegyeket, le is kell mondania a „világmegváltás” agyréméről.

Végül néhány megjegyzést arról: miért nem volt szimpozion ez a konferencia. Ha a szimpozion jelentésével az ember többé-kevésbé tisztában van, rögtön belátja, hogy egy olyan forma, ahol egy ember egy, néha másfél órán keresztül előre már jócskán megrágott szöveget monoton hangon feldarál, majd az álmából hirtelen felrezzent hallgatóság tapsára roppant elégedetten várja a roppant udvarias kérdéseket, miközben leginkább jófésültségét s nyakkenődőtűje állását „vigyázza” – nos, ez mindennek nevezhető, de szimpozionnak aligha. Talán ekkor lesz érthető Kierkegaard (vagy Heidegger) aggodalma, aki leginkább a „filozófiaprofesszoroktól” féltette a filozófiát. E néhány nap alatt ugyanis világossá vált, hogy az itt

* a filozófia egyetlen tárgya az ember

résztevő emberek többsége – jó eminens gyanánt – betanult egyfajta nyelvezetet (Schütz – Husserl), s ezen a nyelven beszélve igen jól megértik egymást anélkül, hogy önmagukat megértenék. Mindehhez hozzátartozik még az is, hogy a „konferencia-professzor” számára a részletek a legfontosabbak (ezt reprezentálta egy bécsi professzor teljesen érdektelen előadása Schütz és Voegelin levelezéséről), ezért mindez egy nagy „társasjátékká” alakul, ahol az lesz a nyertes, aki a legtöbb lényegtelen részletet lesz képes felsorolni. Fejből tudja például, hogy mondjuk 1922. aug. 15-én ez és ez mit írt egy bizonyos levélben, s minderről úgy gondolja, hogy érv lehet egy szuverén gondolattal szemben. Ekkor kényelmesen elnyújtózik, s elégedetten vigyorog társai felé. Vagy hasonlítani lehetne mindezt a „ki a hunyó” játékhoz is attól függően, hogy kit emelnek fel a többiek, s kit néznek ki maguk közül. Megjegyzem: ez utóbbit is igen udvariasan teszik, hisz a „konferencia-professzorok” igen udvarias emberek. S ha most valaki ezek alapján azt állítaná, hogy ezeknek a konferenciáknak az ég világon semmi értelmük sincs – igazat kellene neki adnom. Ám ugyanakkor a közös beszélgetések (symposion) lehetőségéről nem szabad lemondanunk (hisz még itt is született egy-két figyelemre méltó gondolat), csak a tárgyhoz illő formát, és e formát kitölteni képes embereket kell megtalálni; s hogy ez nem teljesen lehetetlen, azt néhány példa már megmutatta. Ehhez viszont az kell, hogy ne csak a textus, hanem a szellem is jelen legyen.

Bécs

Gyenge Zoltán